

Da regeringen i marts foreslog at fjerne statstilskuddet til modersmålsundervisning, henviste den til tre undersøgelser foretaget af seniorforsker Jørgen Christian Nielsen fra Danmarks Pædagogiske Universitet. Men den foregående regering brugte samme rapporter til at forbedre undervisningen. Modersmålsundervisningen er et politisk højspændingsfelt, der får luften til at sitre mellem sprog- og læseforskere.

Modersmålsforskere i politisk minefelt

* En undervisningsminister brugte hans resultater til at forbedre modersmålsundervisningen, og en anden vil nu bruge dem til at afskaffe tilbuddet til de to-sprogede elever. Seniorforsker Jørgen Christian Nielsen fra Danmarks Pædagogiske Universitet har om nogen oplevet et politisk og forskningsmæssigt minefelt indefra.

Da han i 1996-1998 offentliggjorde tre rapporter om to-sprogede folkeskoleelevers sprog og læsning, var han næppe klar over, hvor store konsekvenser de skulle få for den politiske debat.

Den radikale undervisningsminister Margrethe Vestager brugte de tre rapporter fra det daværende DPI om de tosprogede elevers danskundskaber til at kræve modersmålsundervisningen forbedret. Og hun fik gennemført en ny vejledning, der stillede højere krav til lærere og undervisning. Ved den lejlighed fik Jørgen Christian Nielsen ros fra de forskere, der med hans egne ord havde haft monopol på at forske i modersmålsundervisning.

Men ellers har han følt sig marginaliseret af dem lige siden.

»DPI's hovedsynd var, at vi ikke kunne bekræfte, at modersmålsundervisningen var uomgængelig for, at de tosprogede skoleelever kunne lære ordentlig dansk. De har været sure lige siden, og de har på enhver måde undgået vores resultater, marginaliseret os og skabt et dårligt klima i forhold til vores arbejde«, siger Jørgen Christian Nielsen.

Med 'de' mener han blandt andre Anne Holmen, der dengang var ansat ved Københavns Universitet, men i dag leder Institut for pædagogisk antropologi ved Danmarks Pædagogiske Universitet. Hun har med udgangspunkt i egne og udenlandske under-

søgelser talt for, at modersmålsundervisning er et afgørende redskab, når indvandrere-elever skal lære dansk.

Anne Holmen afviser beskyldningerne.

»Det er noget sludder. Jeg har endda brugt adskillige timer på at hjælpe ham, fordi han ikke havde nogen sprogfolk på projektet. Hans resultater bliver citeret og brugt på litteraturlister, men han ser det ikke, for han går kun til konferencer, der handler om læsning og ikke tilegnelse af sprog. Problemet er, at han ikke har undersøgt området ordentligt, og når feltet er så politisk kontroversielt, burde han have været ekstra grundig«, siger Anne Holmen.

1-1 i modersmåls-effekt

Jørgen Christian Nielsen og hans kolleger fra DPI brugte blandt andet læseprøver og spørgeskemaer til at undersøge, om der var sammenhæng mellem, hvor godt de tosprogede læste og skrev dansk og så om de havde deltaget i modersmålsundervisning. Men de tre rapporter på i alt 800 sider gav ikke noget entydigt resultat.

»Vi dømte det nærmest 1-1. Vi kunne ikke generelt påvise, at elever, der havde fået modersmålsundervisning, havde bedre danskundskaber. Vi så for eksempel en del elever, der aldrig havde fået modersmålsundervisning, score tårnhøje karakterer. Derfor stillede vi spørgsmålstegn ved modersmålsundervisningens uomgængelighed«, siger Jørgen Christian Nielsen.

1-1 dækker i rapporten 'Tosprogede elevers danskundskaber på folkeskolens ældste klassetrin' over, at elever i 8. klasse, der havde fået modersmålsundervisning, ikke læste bedre dansk. Men også, at to-

sprogede elever i 9. klasse skrev lidt bedre dansk, hvis de var blevet undervist i deres modersmål.

Undersøgelsen fandt sted i 1995-96 og omfattede 2.899 elever fordelt i 163 klasser. Og Jørgen Christian Nielsen understreger, at den sammen med de to andre undersøgelser skulle svare på i alt ni spørgsmål, som Folketinget stillede sektorforskningsinstituttet DPI, og at den ikke skulle forske yderligere i emnet.

I 1995 ville de konservative nemlig - ligesom den nuværende regering - fjerne statens tilskud til modersmålsundervisning. Partiet fremsatte sit beslutningsforslag efter en offentlig debat om, hvordan de tosprogede elever klarede sig i skolen.

Kolde skuldre

Dermed var DPI's udgangspunkt ifølge Jørgen Christian Nielsen et fundamentalt andet end Anne Holmen og hendes kollegers.

»Vi havde ingen bestemt holdning til modersmålsundervisning, og derfor blev netop vi sat til at svare på spørgsmålene i stedet for for eksempel Anne Holmen, der ofte har tilkendegivet, at hun er forankret i en vision om udvikling af det multikulturelle samfund«, siger Jørgen Christian Nielsen.

Han føler ikke, at hans kritikere har taget imod den store mængde ny viden, som DPI's undersøgelser bragte om emnet.

»Vi fandt en række kendsgerninger, som de ikke har forholdt sig til. De tosprogede elever var generelt flittige og glade for at gå i skole, men de havde for dårlige læsekundskaber, selv om de faktisk havde en bedre læseteknik end de danske elever. Læseprøverne viste også, at de tosprogede vidste for lidt ▶

ILLUSTRATION: PETER MADSEN

- om samfundet og livet i Danmark. Dermed tabte de alt for let forståelsen, når de læste», siger Jørgen Christian Nielsen.

Han er ikke i tvivl om, at god modersmålsundervisning kan hjælpe nogle tosprogede til et bedre dansk, men han mener, at modersmålsundervisningen kun er én af ud af mange faktorer. Han peger også på, at elever generelt bliver bedre til ét sprog, når de lærer andre.

»Det smitter simpelthen, hvad enten det er tysk, engelsk eller tyrkisk. Al logik peger på, at hvis nogen får god undervisning i et sprog, bliver de også bedre til at lære andre sprog. Det kan også være tilfældet med modersmålsundervisning«, siger Jørgen Christian Nielsen.

For dårlig undervisning

DPI's undersøgelser viste også, at læseundervisningen i dansk ikke tog hensyn nok til de tosprogede elevers forudsætninger, og at mange tosprogede elever var utilfredse med deres danskundskaber. Desuden viste undersøgelse, at eleverne skulle have modersmålsundervisning i mindst to år for, at det kunne smitte af. Men i mange tilfælde blev eleverne kun undervist i deres modersmål i kortere tid.

Anbefalingerne var trods 1-1-resultatet forholdsvis klare set med Jørgen-Christian Niensens øjne: Effekten af modersmålsundervisningen på elevernes dansk var svær at påvise, og læseundervisningen af de tosprogede var for dårlig. DPI foreslog, at dansk-lærerne burde blive bedre til at vurdere de tosprogede elever og sætte sig ind i deres sproglige baggrund.

»Vi foreslog, at dansklærerne lavede flere øvelser og sproglege, så de tosprogede i højere grad fik et aktivt ordforråd. Det er ikke nok at forstå dansk. Man skal også kunne bruge det,« siger Jørgen Christian Nielsen.

På et punkt gik DPI dog længere, end sprogforskerne hidtil havde gjort.

»Jeg foreslog, at modersmålsundervisning skulle gøres obligatorisk for en lille gruppe tosprogede, der

er meget svage i deres modersmål. Når Muhammed, der er så dårlig til tyrkisk, ikke gider at komme til modersmålsundervisning, fordi han skal skifte bus, så bør man tvinge ham. For det vil nok også gøre ham bedre til dansk. Ingen skal påstå, at jeg er imod god modersmålsundervisning«, siger Jørgen Christian Nielsen. Han mener, at samfundet får et stort demokratisk problem, når mange indvandrere er så dårlige til dansk, at de ikke kan videreudanne sig.

Talesproget spiller ind

På dette punkt er Anne Holmen helt enig med Jørgen Christian Nielsen.

»Han peger overbevisende på, at læseundervisningen i klasser med mange tosprogede ikke er god nok, og at lærerne ikke er gode nok til at bruge elevernes forudsætninger for at lære«, siger Anne Holmen.

Hun mener imidlertid, at DPI har set for ensidigt på læsningen, ligesom modersmålsundervisningens kvalitet ifølge hende er altafgørende for, om de tosprogede elever bliver bedre til dansk.

»Han har udelukkende set på elevernes læsning og skriftlige fremstilling, men har hverken undersøgt deres talesprog på dansk eller modersmålet. Og talesproget spiller en stor rolle, når man taler om at lære et andetsprog. Han har også kun set på, om eleverne deltog i modersmålsundervisning, og det er et tyndt mål. Hvis du vil se på effekten af modersmålsundervisningen, er du nødt til at undersøge, om undervisningen er god eller dårlig«, siger Anne Holmen.

Hun mener, at modersmålsundervisningen i visse dele af landet er dårlig, fordi lærerne er ringe uddannede.

»Nogle sætter eleverne til at skrive ordbøger af elever gennemfører gammeldags terpeundervisning. Modersmålslærerne burde i højere grad kende til, hvordan folkeskolen ser god undervisning med for eksempel projektarbejde og samarbejde på tværs af fagene«, siger Anne Holmen.

Hun mener, at Jørgen Christian Niensens 1-1-resultat kan skyldes, at de undersøgte elever i 8. klasse

havde fået dårligere modersmålsundervisning end eleverne i 9. klasse, der viste sig lidt bedre til skriftlig dansk.

På spørgsmålet, om det store antal på 2.899 deltagende elever ikke skulle modvirke den slags udsving, siger Anne Holmen: »En stor elevpopulation giver naturligvis en vis soliditet i resultaterne. Det er netop derfor, at vi bør tage de store amerikanske undersøgelser med tusindvis af elever alvorligt og se nøje på, hvad de måler, når de kommer frem til en entydig positiv konklusion vedrørende modersmålets betydning«.

Et hidsigt møde

Hun protesterede både over for DPI og undervisningsministeren over det design, som DPI valgte at undersøge ud fra.

»Jeg var til et hidsigt møde på DPI, hvor jeg forklarede, at det var uansvarligt, hvis de ikke ansatte en sprogmand til at se på elevernes talesprog og til at vurdere kvaliteten af modersmålsundervisningen,« siger Anne Holmen, der som lingvist har arbejdet i 15 år med, hvordan tosprogede lærer dansk.

I de danske og udenlandske undersøgelser, hun kender til, er værdien af modersmålsundervisning ikke til at tage fejl af. Men hendes parametre er også bredere end Jørgen Christian Niensens målinger af læse- og skriveundskaber lægger op til.

Hun peger på et projekt i Københavns Kommune i 1996-99. Kommunen var utilfreds med indskoling af de tosprogede børn og lavede en ny forsøgsmodel med sproggrupper. Anne Holmen fulgte blandt andet to klasser med hver en gruppe arabisksprogede børn, der fik tilknyttet en ekstra arabiskkyndig lærer. I løbet af de tre år blev de arabisksprogede børn væsentligt bedre til dansk end en kontrolgruppe, der ikke gik i sproggruppe. Samme positive vurdering af sproggruppeforsøget viste sig ved en række faglige og sociale mål i alle ni forsøgsklasser.

»De tosprogede i sproggruppen var væsentlig bedre socialt integreret i klassen end andre arabiske børn, og skolerne fortalte os siden, at de aldrig havde haft et bedre forældresamarbejde. Og selv om der var modstand fra starten, endte skolerne med at anbefale sproggrupperne til andre skoler, der nu har taget dem op«, siger Anne Holmen.

Hun mener ligesom Jørgen Christian Nielsen, at det er meget komplekst, hvad der gør, at nogle tosprogede bliver gode til dansk, mens andre ikke gør.

I Køge kommune har hun sammen med kolleger fulgt to årgange tyrkisksprogede elever i indskoling. 10 af disse elever har hun senere fulgt indgående gennem hele skoleforløbet.

»De kom fra samme boligområde, havde samme socioøkonomiske baggrund og havde gået til samme modersmålsundervisning. Men de fire, der scorede de højeste karakterer, var bedst til tyrkisk i hele forløbet. Jeg kunne ikke se nogen entydig effekt af deres dansk, men derimod af deres tyrkisk. Jeg tror, at de fire simpelthen er gode til at gå i skole. De er velstimulerede hjemmefra, og derfor er deres tyrkisk godt. De har sat sig mål, og det var da også kendetegnende, at de fire fortsatte i gymnasiet, mens ingen af de seks gik i gang med en ungdomsuddannelse«, siger Anne Holmen.

Sure opstød

Hun henviser til større, amerikanske undersøgelser, som alle peger samme vej: God modersmålsundervisning støtter tosprogede elever i at tilegne sig andetsproget. Samtidig peger hun på, at undervisningen har en socialpsykologisk effekt.

»Det handler ikke om at være gode ved hinanden, men respekt er et vigtigt element i vores verden. Hvis børnene ikke bliver behandlet som dem, de er, så flytter forældrene dem. De skal kunne genkende sig i skolen, blandt lærerne og i materialerne. Det er afgørende for, at de kan lære«, siger Anne Holmen.

Hun mener, at Jørgen Christian Nielsen har ladet sig misbruge af politikerne.

»Han kunne have diskuteret sine resultater i lyset af den kompleksitet, han selv nævner, og dermed peget klarere på behovet for at gøre undervisningen bedre. I stedet er han blevet misbrukt af de politikere, der vil af med modersmålsundervisningen«, siger Anne Holmen.

Jørgen Christian Nielsen er forundret over, at lingvister og politikere kan bruge hans resultater så forskelligt.

»Da Margrethe Vestager ville forbedre undervisningen, hørte jeg kun lovord fra Anne Holmen om vores rapporter, men når Venstre nu foreslår at afskaffe tilskuddet, kommer hun igen med sure opstød om rapporterne. Vi blev stillet nogle spørgsmål, og dem svarede vi på ved hjælp af empiri. Men resultaterne brød hun og de andre lingvister sig ikke om.«

Hertil svarer Anne Holmen, at hun ikke tager afstand fra Jørgen Christian Niensens undersøgelser, men at hun og en række andre sprogforskere dengang reagerede på undersøgelsens konklusioner vedrørende modersmålsundervisningen, fordi undersøgelsens design og metoder ikke kunne danne grundlag for konklusionerne. Denne opfattelse fastholder hun. ▲

Thomas Bjerg
Asterisk@dpu.dk

Lektor Jørgen Christian Nielsen
Institut for pædagogisk psykologi, DPU

Institutleder, professor Anne Holmen
Institut for pædagogisk antropologi, DPU